

BIULETYN NIEMIECKI

Nr 31 ♦ 31.10.2012

Kamil Frymark

Niemieckie współkształtowanie globalizacji w dobie kryzysu

-
Statystyki
-

Kalendarium od 29 września do 26 października 2012 roku
-

www.csm.org.pl

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

FUNDACJA WSPÓLPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Niemieckie współkształtowanie globalizacji w dobie kryzysu

Kamil Frymark

Wprowadzenie

Kryzys w strefie euro doprowadził do przededefiniowania niemieckiego postrzegania Europy oraz wzmocnił dotychczasowe tendencje do poszukiwania partnerów poza Starym Kontynentem. Słynne już powiedzenie przewodniczącego frakcji parlamentarnej CDU/CSU w Bundestagu Volkera Kaudera „w Europie mówi się po niemiecku” dowodzi semantycznej zmiany w dyskursie publicznym w RFN, co umożliwia łatwiejsze realizowanie interesów Berlina¹ przede wszystkim na płaszczyźnie gospodarczej.

W obliczu kryzysu, niemiecka polityka zagraniczna musiała zmierzyć się zarówno z nową rolą w Europie jako samotnego lidera oraz poszukiwać poza Unią Europejską nowych partnerów w celu realizacji własnych interesów, w tym zwiększenia eksportu poza rynek europejski².

W artykule zostaną wskazane niektóre elementy i problemy pojawiające się w niemieckiej dyplomacji od momentu wybuchu kryzysu i po krótko przedstawione wnioski jakie płyną z poszukiwania przez RFN nowych kierunków polityki zagranicznej.

Rys historyczny

U podstawy niemieckiej polityki zagranicznej po zjednoczeniu legły przede wszystkim historyczne wartości Westbindung, co

znalazło odzwierciedlenie w sformułowanej przez min. Hansa Dietricha Genschera „polityce dobrego przykładu”. Chodziło odpowiednio o:

- 1) utrzymanie tradycji z republiką bońską na płaszczyźnie multilateralizmu,
- 2) współpracę z partnerami zachodnimi w ramach integrującej się Europy,
- 3) odrzucenie starania się o zdobycie silniejszej pozycji-władzy (Macht) pomimo wzrastającego potencjału
- 4) wprowadzenie do języka niemieckiej dyplomacji zwrotu „przejmowania większej odpowiedzialności” w ramach wzrastających niemieckich możliwości
- 5) chęć promowania Europy w zmieniającym się otoczeniu międzynarodowym³.

Niemcy przez cały okres dwudziestu lat po zjednoczeniu były zaufanym i sprawdzonym partnerem państw zachodnich, w tym Stanów Zjednoczonych. Podkreślając relacje RFN-USA w latach 90. XX używano sformułowania „partnerstwo w przywództwie”⁴ dla podkreślenia amerykańskich nadziei pokładanych w Niemczech oraz by wyrazić podziw dla ich rosnącego potencjału. Stosunki te zostały zachwiane w momencie wybuchu kryzysu irackiego, gdy Berlin jako niestały członek RB ONZ wraz z Moskwą i Paryżem blokował rezolucję uprawniającą do amerykańskiej interwencji pod auspicjami ONZ w tym kraju⁵. Po zmianie koalicji w Niemczech w 2005 r. stosunki niemiecko-

1. Por. G. Hellmann, Europa spricht deutsch – *Die wachsende Macht der Berliner Republik und ihre Tücken* [w:] R. Meier-Walser, A. Wolf (Hrsg.) *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland Anspruch, Realität, Perspektiven*, Berichte & Studien 95, Hanns-Seidel-Stiftung e.V., München 2012, s. 41-55.

2. Opis niemieckiego podejścia do walki z kryzysem gospodarczym został omówiony szeroko w literaturze eksperckiej. Por. m.in.: S. Dullien, U. Guerot, *The long shadow of ordoliberalism: Germany's approach to the euro crisis*, Policy Brief, ECFR, Februar 2012.; S. Goulard, *Frankreich und Deutschland angesichts der Eurokrise: Zweifel an Diagnose und Strategie*, DGAPanalyse, Nr. 6, Mai 2012.

3. Por. Ch. Hacke, *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*, Berlin 2004, s. 384-385. Por. T.G. Ash, *Im Namen Europas. Deutschland und der geteilten Kontinent*, München Wien 1993, s.557-577. H.W. Maull (edited), *Germany's Uncertain Power. Foreign Policy of the Berlin Republic*, New York 2006, s. 1-29.

4. Por. J. Kiwerska, *Kanclerz Merkel w Waszyngtonie*, Biuletyn Instytutu Zachodniego, nr 27/2009, s. 6.

5. Por. K. Malinowski, *Konsekwencje kryzysu irackiego: Niemcy wobec nowego kształtu stosunków transatlantyckich*, Zeszyty Instytutu Zachodniego, nr 34, Poznań 2004.

amerykańskie zostały unormowane, a proeuropejskie nastawienie rządu wielkiej koalicji nie budziło zastrzeżeń.

Afryka Północna

Zwrócenie większej uwagi na nowe państwa z obszaru Azji, Ameryki Południowej oraz Afryki Północnej nie jest wynikiem wyłącznie kryzysu gospodarczego. Już przed nim państwa grupy BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, Republika Południowej Afryki)⁶ znalazły się w szczególnym zainteresowaniu RFN⁷. Jednak w momencie rozprzestrzenienia się kryzysu i podążającej za nią recesji, Niemcy jako kraj wybitnie eksportowy zaczęły intensywniej niż dotychczas poszukiwać nowych rynków zbytu dla towarów do tej pory eksportowanych na wewnętrzny rynek europejski. Działania takie nie ograniczały się wyłącznie do sfery *stricto* ekonomicznej; miały one również oddziaływanie na bieżącą politykę zagraniczną Berlina.

Debatę na temat nowych kierunków polityki zagranicznej rządów chadecko-liberalnej koalicji wywołała interwencja w Libii i zachowanie wobec niej niemieckiej dyplomacji. Wstrzymanie się od głosu przez ambasadora Petera Wittiga nad rezolucją RB ONZ nr 1973, ustanawiającą strefę zakazu lotów nad Libią⁸, wynikało z przesłanek głęboko zakorzenionych w niemieckiej kulturze strategicznej⁹ (m.in. odwoływanie się od pozamilitarnego

sposobu rozwiązywania sporów międzynarodowych), ale też z aktualnego procesu reformy Bundeswehry oraz czynników politycznych. Do tych drugich należy zaliczyć przede wszystkim odbywające się w zeszłym roku wybory lokalne w siedmiu spośród szesnastu landów. Ich wyniki są istotne również z punktu ogólnoniemieckiej polityki i dlatego kanclerz Merkel nie chciała zgodzić się na udział RFN w ewentualnych operacjach zbrojnych przeciw Libii, narażając się wyborcom na zarzut uczestnictwa w kolejnej (po Afganistanie) wojnie. Decyzja stawiająca Niemcy w opozycji do państw Zachodu, a w jednym rządzie z Rosją, Chinami, Indiami i Brazylią wywołała żywą reakcję zasadniczej części zarówno niemieckiej opinii publicznej, jak również ekspertów i polityków. Trzy najdonioślejsze głosy zasługują w tym kontekście na szczególną uwagę.

Pierwszym z nich był wywiad jakiego udzielił były kanclerz Helmut Kohl periodykowi *Internationale Politik*, w którym w ostrych słowach krytykował zachowanie kanclerz Merkel zarówno w sprawie Libii jak i kwestii wycofania się RFN z korzystania z energii atomowej oraz braku jasnego, strategicznego celu w polityce europejskiej w dobie kryzysu¹⁰. H. Kohl zarzucał nowej niemieckiej polityce zagranicznej przede wszystkim brak strategicznego wyznaczania celów, „brak kompasu” wskazującego kierunek poszczególnych działań, tak by były spójne i w znacznym stopniu zbieżne z interesami najważniejszych, zachodnich partnerów RFN.

Podobnym głosem w dyskusji była opinia historyka prof. Heinricha Augusta Winklera, który w tym samym czasopiśmie pisał, iż „imperatywem polityki zagranicznej i wewnętrznej Niemiec jest przynależność do Zachodu.”¹¹ Kontynuował dalej, że „podporządkowanie długofalowych interesów zagranicznych krótkookresowym celom polityki wewnętrznej zaszkodziło międzynarodowej opinii Republiki Federalnej.” Ten ton krytyki był również obecny w ocenie zachowania kanclerz Merkel wobec kryzysu zadłużenia w strefie euro, w tym w sprawie zmiany stanowiska, co do metod radzenia sobie z nim. W tym kontekście pojawiły się także dyskusje nad europejską polityką Berlina. Część badaczy i publicystów dowodziła, iż RFN staje

6. Dostępna jest szeroka bibliografia dotycząca państw BRICS oraz niemieckiej polityki wobec tych państw zob.: T. Siebold, B. Waldeck, *Regionale Führungsmächte Regional Powers*, dok-line GLOBAL, Mai 2011, http://www.giga-hamburg.de/dl/download.php?d=/content/bibliothek/bibliographien/pdf/dok-line_ueberreg_2011_1.pdf [data wejścia: 20.06.2012]

7. Więcej o historii współpracy RFN z mocarstwami wschodzącymi również spoza grupy BRICS w: J. Husar, G. Mainhold, S. Mair (Hrsg.), *Neue Führungsmächte: Partner deutscher Außenpolitik?*, Baden-Baden 2009.

8. Por. United Nations Security Council, S/RES/1973 (2011), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement> [data wejścia: 20.06.2012]

9. Pojęcie stosowane m.in. przez J. Snydera oraz (w odniesieniu do RFN) przez J. S. Lantisa. Por. J.S. Lantis, D. Howlett, *Kultura strategiczna* [w:] J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, Kraków 2009, s. 88-105.

10. *Wir müssen wieder Zuversicht geben*, *Internationale Politik*, September/Oktober 2011.

11. *Politik ohne Projekt*, *Internationale Politik*, September/Oktober 2011.

się nowym europejskim hegemonem starając się wprowadzić rozwiązania przeciwko kryzysowi w strefie euro nie uwzględniając przy tym postulatów innych, mniejszych państw¹². Dotyczyło to przede wszystkim forsowania w 2011 r. projektu utworzenia Traktatu o stabilności, koordynacji i zarządzaniu w unii gospodarczej i walutowej zawierającego wymóg dążenia do równowagi budżetowej oraz nakładającego sankcje na państwa łamiące zapisy Traktatu o stabilności. Krytyka wobec Berlina koncentrowała się także na niechęci do wprowadzenia wspólnego zadłużenia państw strefy euro. Równie często mówiono jednak o niemieckim przywództwie i przejmowaniu odpowiedzialności, a nie o zamiarach dominacji¹³.

Inny punkt widzenia niż H. Kohl i H. A. Winkler prezentował prof. Eberhard Sandschneider, który na łamach *Aus Politik und Zeitgeschichte* w marcu bieżącego roku wspierał większą elastyczność dyplomacji niemieckiej. Jego zdaniem „polityka zagraniczna każdego państwa zmienia się w takim stopniu, w jakim pozwalają mu na to jego wewnętrzne zasoby oraz otoczenie międzynarodowe w jakim się znajduje”¹⁴. Co prawda przyznał on, iż casus Libii był błędem, to jednak ogólna zmiana w niemieckiej polityce zagranicznej jest pożądana i wynika ze zmieniających się uwarunkowań.

Kwestia Libii zmusiła jednak niemiecki rząd do przemyślenia swojej dotychczasowej polityki wobec tego regionu i szybkiej reakcji wobec mających tam miejsce wydarzenia. Efektem tego procesu było przygotowanie „Partnerstwa dla Transformacji” dla Tunezji oraz Egiptu. W jego ramach niemiecki rząd wspiera prodemokratyczne działania społeczeństwa lokalnego, projekty edukacyjne oraz przede wszystkim działania zorientowane na pobudzenie różnych sektorów gospodarki¹⁵. Dodatkowo

bardzo aktywną politykę wspierania niemieckiego przemysłu prowadzi zarówno ministerstwo gospodarki i technologii oraz poszczególne izby handlowe ukierunkowane na promocję niemieckich przedsiębiorstw.

Neuen Gestaltungsmächten

Drugą ważną przesłanką dotyczącą niemieckiej zmiany priorytetów w polityce zagranicznej jest opracowanie nowego dokumentu skupiającego działania różnych resortów w ramach rządu, mianowicie koncepcję „Kształtować globalizację – rozbudowywać partnerstwa – dzielić odpowiedzialność”¹⁶. Odnosi się ona do państw określanych mianem nowych „mocarstw wschodzących” (*Gestaltungsmächte*), z którymi RFN planuje zwiększenie wielopoziomowej współpracy w najbliższych latach.

Jako mocarstwa wschodzące strategia określa państwa posiadające silną i obdarzoną dużym potencjałem gospodarkę, wykazujące chęć większej aktywności w polityce międzynarodowej, a jednocześnie mające znaczenie dla procesów globalizacyjnych i regionalnych. Strategia będzie prawdopodobnie obejmowała m.in. Brazylię, Wietnam, Malesję, Meksyk, Indonezję, Nigerię, Kolumbię oraz Angolę¹⁷.

Przygotowanie koncepcji *Globalisierung gestalten* jest wynikiem rozpoznania przez ministerstwo spraw zagranicznych

12. Por. U. Guérot, *Welches Deutschland braucht Europa?*, Blätter für deutsche und internationale Politik 6/2011, s. 96-97.; A. Rinke, *Stunde der Entscheidung. Wie „Merkozy“ die Grundlagen eines neuen Europas schufen*, <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/themen/europaeische-union/stunde-der-entscheidung> [data wejścia: 21.06.2012]

13. Por. Interview mit R. Sikorski und J. Asselborn: „Führen heißt nicht dominieren“ *Wie Deutschland seinen Part in Europa spielen sollte*, *Internationale Politik* 3, Mai/ Juni 2012, S. 8-13.

14. E. Sandschneider, *Deutschland: Gestaltungsmacht in der Kontinuitätsfalle*, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 10/2012. s. 3.

15. Projekt wspierania lokalnych społeczności oraz struktur państwowych w Afryce Północnej obejmuje szeroką działalność różnych organizacji wspieranych przez rząd niemiecki. Całość środków finansowych przeznaczonych na ten cel wynosi 100 mln euro na okres 2012-13. Za HYPERLINK „<http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/NaherMittlererOsten/Umbrueche-TSP/TUN-Transformationspartnerschaft-node.html>” <http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/NaherMittlererOsten/Umbrueche-TSP/TUN-Transformationspartnerschaft-node.html>, [data wejścia: 27.03.2012]

16. *Globalisierung gestalten – Partnerschaften ausbauen – Verantwortung teilen. Konzept der Bundesregierung*, Auswärtiges Amt, Berlin 2012

17. A. Ciechanowicz, K. Popławski, *Niemiecka koncepcja zwiększenia korzyści gospodarczych z globalizacji*, BEST OSW, nr 9(210).

tendencji w zmieniającym się otoczeniu międzynarodowym. Przypisywanie coraz większej roli państwom Południa oraz próba pozyskania ich potencjału dla realizacji niemieckich interesów politycznych jest elementem dopasowania niemieckiej polityki zagranicznej do wyzwań globalizacji. Brak sztywnego podziału na resortowe prowadzenie polityki zagranicznej skłonił Berlin do opracowania spójnego programu współpracy z nowymi potęgami wschodzącymi. Niemcy przygotowały sześć obszarów tematycznych, w ramach których będzie prowadzony dialog strategiczny z mocarstwami wschodzącymi¹⁸. Zalicza się do nich bezpieczeństwo międzynarodowe, prawa człowieka, gospodarkę i finanse, problematykę surowcową i energetyczną, pracę i kwestie socjalne oraz szeroko pojęty rozwój.

Kwestie bezpieczeństwa w omawianym dokumencie są poruszane przez RFN z perspektywy multilateralizmu. Wskazuje się na uczestnictwo w NATO i UE, jako podstawowe filary niemieckiego bezpieczeństwa. Celami współpracy z mocarstwami wschodzącymi w ramach tej polityki ma być przede wszystkim zapobieganie konfliktom, rozwiązywanie już istniejących oraz wzmacnianie regionalnych struktur bezpieczeństwa, tak by wspierane państwa mogły przejmować większy ciężar odpowiedzialności za dany region¹⁹. Jednym z elementów budowania pokoju i bezpieczeństwa jest zdaniem strony niemieckiej powiększanie obszarów wolnych od skutków klęsk żywiołowych oraz innych katastrof. Środkiem do jego osiągnięcia jest udzielanie pomocy humanitarnej dla regionów zagrożonych w chaosie i niepotrafiących samodzielnie dźwignąć ciężaru finansowego i organizacyjnego zaistniałej sytuacji. RFN postuluje większe zaangażowanie mocarstw wschodzących w tworzenie mechanizmów pomocy²⁰. Drugą zasadniczą kategorią poruszaną w koncepcji było promowanie standardów praw człowieka oraz rządów prawa w państwach nowych potęg. Jednocześnie zwraca się uwagę, iż należy w stopniu większym niż dotychczas uwzględnić kulturalne aspekty podejścia do zagadnienia praw człowieka²¹. W odniesieniu do rynku finansowego i współpracy gospodarczej, nowy projekt

mówi o konieczności większej integracji w ramach zasad WTO oraz wprowadzeniu podobnych standardów w państwach adresatach dokumentu w dziedzinie wspierania eksportu przez poszczególne rządy²². Niemcy podkreślają w przygotowanej strategii chęć bliższej współpracy z mocarstwami wschodzącymi w zakresie energii, w tym w ramach agencji IRENA. Kładą również zdecydowany nacisk na bezpieczne wykorzystywanie energii atomowej oraz podkreślają gotowość bliższej współpracy w ramach przygotowywania programów przechodzenia poszczególnych państw z tradycyjnej struktury energetycznej na model wykorzystujący przede wszystkim OZE²³. W ramach postulatów odnośnie pracy, RFN oferuje ułatwiony dostęp do rynku wewnętrznego UE państwom, które będą spełniały wymogi w dziedzinie prawa pracy i europejskich standardów w tym zakresie²⁴. Berlin kładzie także nacisk na pogłębienie współdziałania w dziedzinie współpracy rozwojowej. Chodzi zarówno o przejmowanie „większej odpowiedzialności” przez państwa grupy mocarstw wschodzących, jak również o większą przejrzystość reguł w podejmowanej współpracy, z uwzględnieniem takich elementów jak prawa człowieka, praworządność czy ochrona klimatu²⁵.

Głównym celem niemieckiej polityki wobec nowych potęg wschodzących jest pogłębienie lub nawiązanie wielowymiarowej współpracy przygotowującej *de facto* grunt pod niemieckie inwestycje w tych regionach oraz zwiększenie szans niemieckiego eksportu. Wynika to z ograniczonego popytu na własne produkty w sferze euro w dobie kryzysu gospodarczego oraz docenienia nowych rynków zbytu w państwach Azji, Ameryki Południowej oraz Bliskiego Wschodu²⁶. Niemcy

18. Por. E. E. Sandschneider, op. cit., s. 3.

19. Przykładem jest współpraca RFN z RPA. Por. <http://www.southafrica.diplo.de/contentblob/3518878/Daten/2306777/BNKJointCommunique.pdf> [data wejścia: 21.06.2012]

20. Por. Globalisierung gestalten, op. cit., s. 25.

21. Por. Ibidem., s. 28.

22. Por. Ibidem., s. 33-37.

23. Por. Ibidem., s. 39-43.

24. Por. Ibidem., s. 47.

25. Por. Ibidem., s. 51-52.

26. Jednym ze znaczących elementów eksportu niemieckiego know-how oraz gotowych produktów są odnawialne źródła energii. Kierunek rozwoju tego segmentu niemieckiej gospodarki jest skierowany na kooperację przede wszystkim z państwami BRICS, które w najbliższym czasie będą wykazywały duże zapotrzebowanie na odnawialne źródła energii. Por. S. Scholvin, J. Betz, *Die Energiepolitik von BICS im Angesicht von Klimawandel und Ressourcenverknappung*, GIGA Focus, Nummer 3, 2012.

chcą również stworzyć przewagę konkurencyjną wobec innych państw rozwiniętych także zainteresowanych eksportowaniem własnych produktów do nowych odbiorców i utwierdzeniem własnej pozycji na tamtejszych rynkach.

Zwiększone zainteresowanie RFN państwami rozwijającymi się jest również odpowiedzią na przesunięcie strategicznych interesów USA na obszar Azji i Pacyfiku oraz na coraz większe znaczenie Chin w regionie²⁷. Współpraca niemiecko-chińska w ostatnich latach uzyskała dodatkowe znaczenie poprzez podniesienie rangi spotkań rządowych do miana konsultacji obu gabinetów (prowadzonych od roku 2011) oraz wzrost zależności stabilności waluty euro od chińskich inwestycji w obligacje poszczególnych państw, na czym bardzo zależało stronie niemieckiej²⁸.

W dokumencie przygotowanym przez Auswärtiges Amt, Niemcy oferują swoim nowym partnerom przede wszystkim szeroko pojęty know-how ze wszystkich omawianych obszarów oraz lobbing w instytucjach współpracy wielostronnej, takich jak WTO, G20 czy UE, w tym ułatwienia handlowe na terytorium państw Wspólnoty. Szczególnie ciekawa wydaje się ta druga perspektywa z uwagi na postrzeganie przez mocarstwa wschodzące Niemiec jako reprezentanta całej UE. Do szczegółowych form współpracy Niemcy zaliczają: konsultacje z poszczególnymi państwami, tworzenie nowych grup tematycznych oraz pobudzenie aktywności obecnie istniejących, strategiczne partnerstwo pomiędzy UE a wybranymi mocarstwami wschodzącymi jako forma dodatkowego pogłębienia relacji, fora sektoralne oraz rozszerzenie dotychczasowej formuły Quadrilog (spotkań nieformalnych lub półoficjalnych pomiędzy przedstawicielami polityki, gospodarki i think-tanków z państw GIBSA: Brazylii, Indii, RPA oraz Niemiec) na nowe kraje²⁹.

27. Na ten temat w ostatnim czasie ukazało się wiele publikacji.

Warto wskazać na: R. D. Kaplan, *Monsun. Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dyplomacji*, Wołowiec 2012, H. Kissinger, *On China*, New York 2011., T. J. Christensen, *The Advantages of an Assertive China*, Foreign Affairs, March/April 2011., Ch. Glaser, *Will China's Rise Lead to War?*, Foreign Affairs, March/April 2011.

28. Por. H. Kundnani, J. Parello-Plesner, *China and Germany: Why the emerging special relationship matters for Europe*, ECFR, May 2012.

29. Por. *Globalisierung gestalten*, op. cit., s. 55-58.

Niemcy będą udzielały wybranym mocarstwom wschodzącym wsparcia w próbach reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ. RFN opowiada się za taką zmianą w ramach Narodów Zjednoczonych, by skład RB bardziej odpowiadał realiom politycznym, gospodarczym i społecznym współczesnego świata. Postuluje zatem rozszerzenie Rady o kolejnych stałych członków m.in. RPA, Brazylię, Indie oraz Niemcy³⁰.

Partnerstwo surowcowe

Kolejnym przykładem nowych tendencji w polityce zagranicznej RFN jest zawieranie partnerstw surowcowych. Niemcy starają się w ten sposób zapewnić sobie dostęp zarówno do tradycyjnych źródeł energetycznych (węgiel, ropa, gaz ziemny) jak i surowców krytycznych³¹ dla rodzimej gospodarki (w tym metali ziem rzadkich). Budowanie relacji państwowych opartych na wymianie surowcowej ma wymiar sektorowy, co gwarantuje zachowanie pragmatyzmu kontaktów i unikanie napięć związanych z poruszeniem tematów politycznych i dotyczących praw człowieka. Taka forma współpracy powoduje dysonans pomiędzy postulowaną przez Niemcy „Europą wartości”³² i promowaniem przez nie na arenie międzynarodowej podstawowych wolności, a bieżącą *Realpolitik*.

W październiku 2010 r. rząd koalicji CDU/CSU-FDP przyjął strategię wspierania niemieckich firm w pozyskiwaniu

30. Por. K. Frymark, *Rada Bezpieczeństwa ONZ w polityce zagranicznej współczesnych Niemiec*, [w:] *Niemcy, Austria, Szwajcaria. Wyzwania z przełomu XX/XXI wieku*, E. Kuczyński, M. Tomczyk (red.), Łódź 2012

31. Tym mianem można określić minerały konieczne do produkcji wysokich technologii, których brak negatywnie wpłynąłby na rozwój gospodarki danego kraju, a ich posiadanie tworzy przewagi konkurencyjne względem innych państw. Więcej na ten temat w: L. Erdmann, S. Behrendt, *Kritische Rohstoffe für Deutschland*, Institut für Zukunftsstudien und Technologiebewertung, Berlin September 2011, s. 11 i nast.

32. Koncepcja przygotowana przez AA mająca na celu przybliżenie europejskiej polityki Niemiec; jej znaczna część odnosi się do wartości promowanych przez RFN na arenie międzynarodowej i w ramach UE. Por. *Europa erklären – Europa diskutieren. Ein Konzept für die Europa-Kommunikation 2012*, Auswärtiges Amt, Berlin Februar 2012.

surowców³³. Realizacją tych założeń są m.in. umowy z Mongolią (13.10.2011) oraz Kazachstanem (08.02.2012). Głównym celem obu umów jest zawiązanie partnerstwa surowcowego, co ma w przyszłości zdywersyfikować niemieckie dostawy surowców. Oba dokumenty są skonstruowane w podobny sposób stanowiąc pewien wzór dla dalszych umów.

Obie strony ustalają w artykule pierwszym współpracę w obrębie „odkrywania, wydobywania, wykorzystywaniu i przetwarzaniu surowców”³⁴; w tym samym artykule mowa jest również o współpracy technologicznej zarówno w wydobywaniu surowców jak i pozostałych dziedzinach gospodarki. W art. 2 (4) wyszczególniono surowce należące do głównego obszaru zainteresowania strony niemieckiej (m.in. węgiel, metale kolorowe oraz metale przemysłowe). Niemcy w pierwszej kolejności będą udzielały wsparcia własnym przedsiębiorcom w postaci poręczeń kredytowych oraz w późniejszym okresie rozwiną bliższą współpracę z firmami mongolskimi. RFN ofertuje także cały szereg możliwości doradczych dla mongolskich firm tworząc w ten sposób transfer know-how. Na mocy art. 7 powołuje się Mongolsko-Niemiecką Grupę Rządową ds. Współpracy Surowcowej, która odpowiada za prawidłową realizację umowy. Art. 8 ustanawia Niemiecko-Mongolską Komisję Gospodarczą pełniącą rolę pośrednika we wzajemnych kontaktach gospodarczych, wykraczających również poza ich surowcowy charakter.

33. *Rohstoffstrategie der Bundesregierung. Sicherung einer nachhaltigen Rohstoffversorgung Deutschlands mit nicht-energetischen mineralischen Rohstoffen*, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (BMWi), October 2010, <http://www.bmwi.de/Dateien/BMWi/PDF/rohstoffstrategie-der-bundesregierung> [data wejścia 13.07.2012]

34. Art. 1 (1)., Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Mongolei über Zusammenarbeit im Rohstoff-, Industrie- und Technologiebereich, HYPERLINK „<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/A/abkommen-zwischen-brd-und-mongolei-zusammenarbeit-rohstoff-industrie-technologie,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>” <http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/A/abkommen-zwischen-brd-und-mongolei-zusammenarbeit-rohstoff-industrie-technologie,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf> [data wejścia: 15.07.2012], pozostałe cytowane artykuły odnoszące się do tej umowy pochodzą z tego samego źródła.

Podobny kształt ma umowa z Kazachstanem zawarta w 2012 r. Z pierwszego artykułu porozumienia wynika, iż podstawowym celem obu stron jest „umożliwienie kooperacji w odkrywaniu, wydobywaniu, wykorzystywaniu i przetwarzaniu surowców mineralnych” oraz „transfer technologii i innowacji do Republiki Kazachstanu”³⁵. Umowa wprowadza również stały dialog pomiędzy umawiającymi się stronami dotyczący rozwoju współpracy surowcowej i gospodarczej (art. 3). Ponadto obie strony będą udzielały gwarancji kredytowych dla przedsiębiorstw angażujących się w ramach podpisanej umowy we współpracę niemiecko-kazachską (art. 6. (3)), a RFN udzieli wsparcia Republice Kazachstanu w zakresie kształcenia przedsiębiorców, nawiązywania kontaktów pomiędzy podmiotami gospodarczymi obu państw oraz wsparcie w ramach dzielenia się własnym know-how (art. 6. (4.)) Częścią umowy jest również powołanie Niemiecko-Kazachskiej Grupy Rządowej ds. Gospodarki i Handlu oraz Komisji Gospodarczej.

Zaangażowanie surowcowe Niemiec w obszarze Azji Środkowej przekłada się również bezpośrednio na politykę zagraniczną Berlina m.in. w postaci wsparcia udzielonego Astanie w momencie starania się o przewodniczenie OBWE w 2010 r.³⁶ W praktyce oznacza to również odejście od priorytetu promowania wartości demokratycznych i praw człowieka w niemieckiej dyplomacji oraz wyznacza pewien wzorzec dla dalszych kontaktów z państwami o podobnym profilu gospodarczym i politycznym. W przypadku Mongolii chodzi także o współpracę wojskową, która odpowiada strategii Ułan Bator szukania sojuszników poza Chinami i Rosją. W tym znaczeniu

35. Art. 1 (1)., Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Republik Kasachstan über Zusammenarbeit im Rohstoff-, Industrie- und Technologiebereich, HYPERLINK „<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/A/abkommen-zwischen-brd-und-kasachstan-partnerschaft-rohstoff-industrie-und-technologiebereich,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>” <http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/A/abkommen-zwischen-brd-und-kasachstan-partnerschaft-rohstoff-industrie-und-technologiebereich,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf> [data wejścia: 15.07.2012], pozostałe cytowane artykuły odnoszące się do tej umowy pochodzą z tego samego źródła.

36. A. Ciechanowicz, A. Jarosiewicz, *Partnerstwo surowcowe RFN i Kazachstanu*, OSW Tydzień na Wschodzie, nr 7(208).

kanclerz A. Merkel w trakcie wizyty w stolicy Mongolii w październiku 2011 r. mówiła o szczególnym rozumieniu partnerstwa w sensie „Drittachbarpolitik”³⁷. Owocuje ono współpracą szkoleniową oraz wspólnymi działaniami w Afganistanie, gdzie żołnierze Mongolscy stacjonują na terenie znajdującym się pod niemieckim dowództwem³⁸.

Ignorowanie prymatu praw człowieka jest widoczne także m.in. w polityce wobec Chin i Rosji. W pierwszym przypadku intensyfikacja stosunków gospodarczych w dobie kryzysu zadłużenia i recesji w Europie zaowocowała zdecydowanym wzrostem kontaktów i wspólnych projektów gospodarczych, edukacyjnych i kulturalnych (m.in. 2012 ogłoszono rokiem chińskim w RFN). W stosunkach z Rosją przekształcono Partnerstwo dla Modernizacji w rozumiane *sensu stricto* partnerstwo surowcowe, z całkowitym pominięciem elementu praw człowieka czy ubytków demokracji w Rosji. Można zaryzykować stwierdzenie, iż w chwili obecnej Niemcy oficjalnie przypominają wprawdzie o wartościach demokratycznych w kontaktach z nowymi partnerami strategicznymi, nie wymagają jednak i nie egzekwują ich wdrażania przez stolice mocarstw wschodzących.

Wnioski i pytania na przyszłość

Przede wszystkim wraz z narastaniem kryzysu i próbą jego pokonywania przez UE, zarówno państwa strefy euro jak i pozostałe zainteresowane strony dostrzegły nową, trudną do jednoznacznie zdefiniowania rolę Niemiec³⁹. Państwa określane przez RFN mianem „mocarstw wschodzących” utożsamiają Berlin z głosem całej UE i w momencie prezentowania własnego stanowiska Niemcom liczą na ich pozytywne rozpatrzenie w Brukseli. Wraz z rosnącą pozycją RFN w Europie taka percepcja Niemiec będzie prawdopodobnie wzmacniana.

37. Kleines, friedliebendes Pony zwischen zwei Elefanten, Welt Online, <http://www.welt.de/politik/article13658514/Kleines-friedliebendes-Pony-zwischen-zwei-Elefanten.html> [data wejścia: 01.08.2012]

38. Por. Auszeichnung für Ausbildungskontingent der Bundeswehr, http://www.ulan-bator.diplo.de/Vertretung/ulanbator/de/03/Bilaterale_Beziehungen/Auszeichnung_Bundeswehr_2012.html [data wejścia 01.08.2012]

39. Por. E. Sandschneider, *Deutsche Außenpolitik: eine Gestaltungsmacht*, op. cit.

Przedstawiony powyżej zarys nowych kierunków i możliwości niemieckiej polityki zagranicznej skłania do konstatacji, iż coraz większe angażowanie się RFN w politykę wobec mocarstw wschodzących będzie kontynuowane, a środki do realizacji tej polityki będą odpowiednio zwiększane. Nie zmienia to jednak zasadniczo dotychczasowych filarów niemieckiej polityki zagranicznej, czyni je jednak bardziej elastycznymi i podatnymi na zmianę w obliczu konkretnego wydarzenia, co nie będzie zawsze zgodne z interesem większości państw Zachodu.

Takie ujęcie problemu niemieckiej polityki zagranicznej skłania do zadania pytania o możliwość połączenia niemieckich interesów w polityce zagranicznej oraz powiązanych z nimi interesów ekonomicznych z wartościami demokratycznymi w przypadku państw, w których nagminnie łamane są prawa człowieka i podstawowe wolności; pytanie to odnosi się również do wydawania pozwoleń na sprzedaż broni do strategicznych sojuszników RFN oraz znoszenia zakazów sprzedaży uzbrojenia do wybranych krajów. Nakłada się na to również problematyka energetyczna i dotycząca polityki imigracyjnej, która w przyszłości będzie również wyznaczała ramy dla polityki zagranicznej państw. Czy w powyższych przypadkach Niemcy pozostaną zaufanym powiernikiem Zachodu, czy będą podążały drogą własnych interesów narodowych nie zawsze zgodnych z wolą Paryża czy Waszyngtonu? ♦♦♦

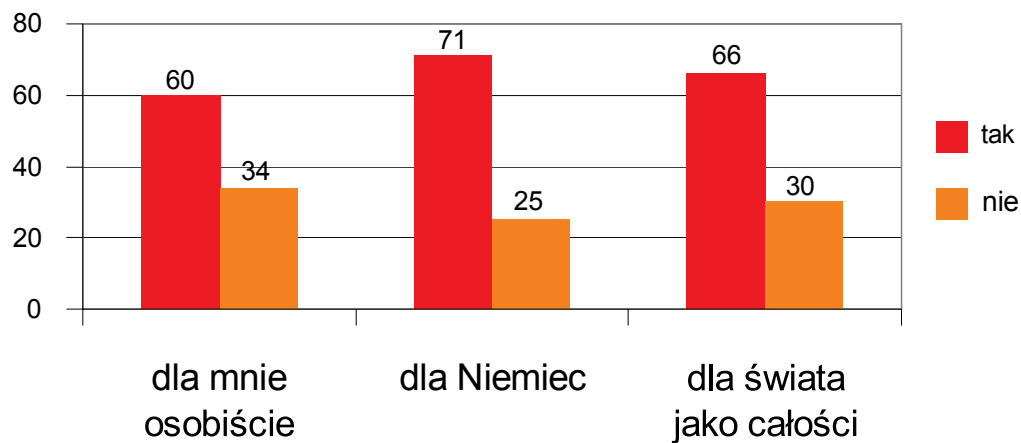

Kamil Frymark – Analityk w Zespole Niemiec i Europy Północnej Ośrodka Studiów Wschodnich w Warszawie, doktorant w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego.

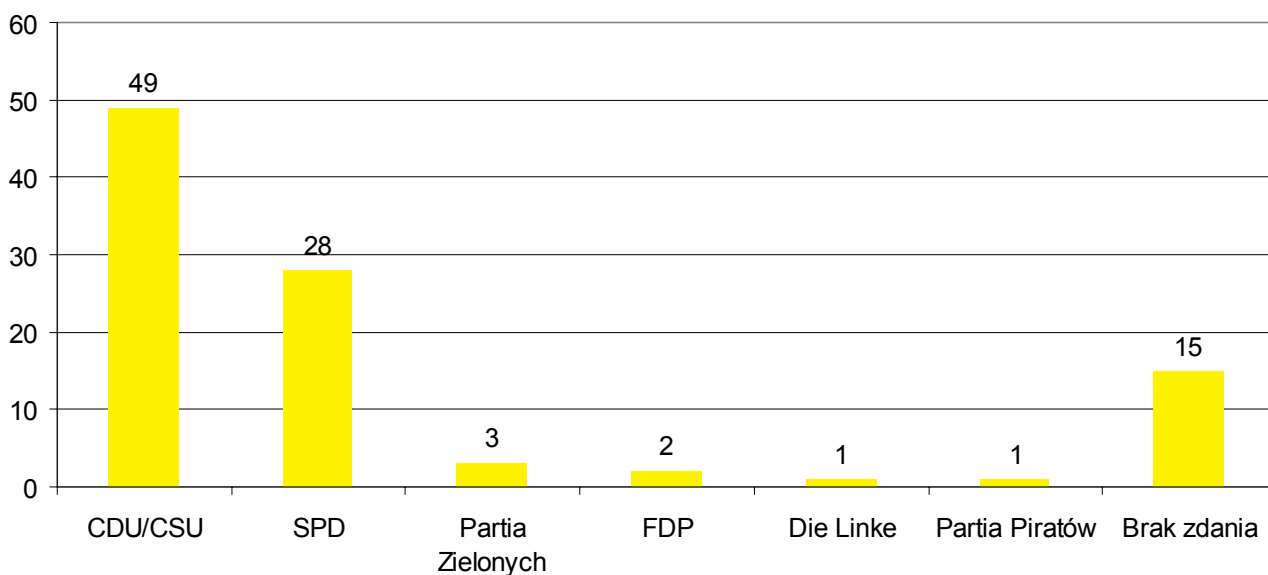
Statystyki

Czy globalizacja przynosi Państwu, Niemcom i światu więcej zalet czy wad?

Źródło: Bertelsmann Stiftung, 2011

Która z partii Pana/Pani zdaniem najlepiej reprezentuje niemieckie interesy w UE?

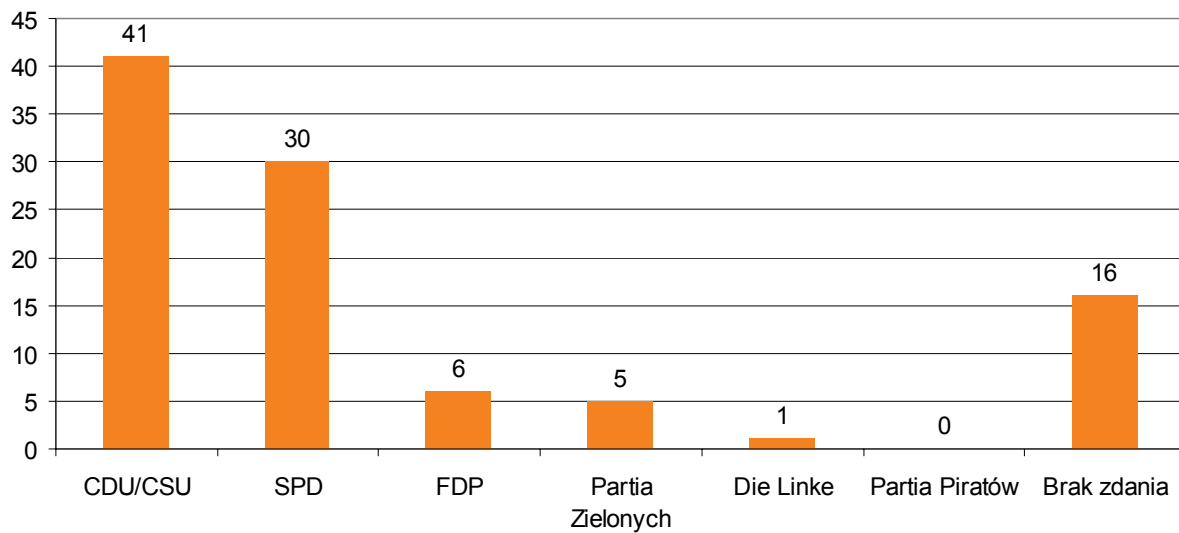

Źródło: ARD-DeutschlandTREND, 2012

Statystyki

Która z partii kreuje Pana/Pani zdaniem najbardziej godną zaufania politykę zagraniczną?

Źródło: ARD-DeutschlandTREND, 2012

Kalendarium

29.09.2012 Peer Steinbrück będzie kandydatem partii SPD na kanclerza w przyszłorocznych wyborach parlamentarnych w Niemczech. Decyzja ta oznacza koniec dotychczasowych spekulacji nad potencjalnym kandydatem na kanclerza w największej partii opozycyjnej, która – według najnowszych sondaży, poważnie może zagrozić obecnie sprawującej rządu CDU/CSU.

Peer Steinbrück ma już rządowe doświadczenie, gdyż w czasie tzw. wielkiej koalicji sprawował urząd ministra finansów. Jego wcześniejsze doświadczenie polityczne obejmuje zarówno politykę regionalną – był bowiem premierem Nadrenii Północnej-Westfalii, jak również doświadczenie w urzędach federalnych – pracował między innymi w urzędzie kanclerskim.

Bez wątplenia jego największym atutem jest doskonała znajomość finansów publicznych, która szczególnie pomocna może okazać się w obliczu kryzysu zadłużenia niektórych państw strefy euro, które bez wątplenia wpływa również na finanse Niemiec.

Wielu komentatorów podkreśla, że Steinbrück niejako namaszczony został przez urzędującego w latach 1974-1982 socjaldemokratycznego kanclerza Helmuta Schmidta, który w kilku wywiadach podkreślał, że uważa go za najsilniejszego z liderów SPD, który może zapewnić partii wyborcze zwycięstwo.

03.10.2012 W Monachium odbyły się centralne uroczystości święta Jedności Niemiec. Do Bawarskiej stolicy przybyli więc najważniejsi niemieccy politycy: prezydent, kanclerz i przewodniczący Bundestagu. Gospodarzem uroczystości był premier Bawarii. O europejskim wymiarze święta niemieckiej jedności mówił Norbert Lammert – zauważył on, że jedność w Europie potrzebna jest szczególnie dziś, w obliczu walki z trudnościami gospodarczymi – zauważył, że „Dalszy rozwój Europy leży w interesie Niemiec. Nikt tego właściwie nie kwestionuje, ale nie zawsze pamięta się o tym na co dzień.”

Z kolei Horst Seehofer w otwartych słowach podziękował swoim współobywatelom z dawnego NRD, którzy odważnie walczyli o swoje prawa, dążąc do zjednoczenia obu państw niemieckich. Podkreślił, że „dopiero otwarty protest przeciwko reżimowi SED utorował drogę do zjednoczenia, które dokonało się metodami pokojowymi”. Jego zdaniem uznanie należy się całemu narodowi niemieckiemu za to, że udało mu się przetrwać najtrudniejsze pod każdym względem pierwsze lata po zjednoczeniu – naznaczone trudnościami o charakterze ekonomicznym i społecznym.

Warto przypomnieć, że Dzień Jedności Narodowej Niemiec, jest oficjalnym świętem państwowym upamiętniającym dzień, w którym na mocy ratyfikowanego przez parlamenty RFN i NRD traktatu zjednoczeniowego, landy NRD przystąpiły do RFN.

Kalendarium

09.10.2012 Międzynarodowy Fundusz Walutowy obniżył prognozę wzrostu gospodarczego Niemiec w 2012 roku do 0,9 procent. Jak podkreśla główny ekonomista MFW, to wynik trwającego w Unii Europejskiej kryzysu gospodarczego, który bezpośrednio wpływa na niemiecką gospodarkę – w pełni sprzężoną z gospodarkami krajów sąsiednich. Wynik ten oznacza wprawdzie powolny rozwój niemieckiej gospodarki, ale na minimalnym poziomie – co wobec wcześniejszych prognoz na poziomie blisko dwóch procent, jest wynikiem szczególnie niepokojącym.

Ekspertki wskazują jednak, że dalszy rozwój sytuacji powinien nastrajać optymistycznie, w krótkim okresie nie przewiduje się bowiem dla Niemiec drastycznych zmian i gwałtownego spowolnienia rozwoju gospodarczego. Wszystko jednak zależy jest od sytuacji w Unii Europejskiej i strefie euro.

11.10.2012 Niemieckie media szeroko komentują wizytę kanclerz Angeli Merkel w Atenach. W prasie ukazały się także zdjęcia demonstrantów wyrażających swoją niechęć wobec pani kanclerz i Niemiec. Demonstranci przebrani byli w mundury imitujące te z czasów II wojny światowej, wymachiwali flagami ze swastykami oraz transparentami porównującymi współczesne Niemcy do III Rzeszy, która narzuca Europie swoje zdanie.

Celem wizyty Angeli Merkel było niewątpliwie poprawienie niemieckiego wizerunku w Grecji, mocno nadszarpniętego przez kryzys ekonomiczny, w czasie którego to Niemcy postrzegani byli za winnych kolejnych oszczędności. Komentatorzy zauważają więc, że krótki pobyt w Atenach był symbolicznym „dodaniem otuchy” greckiemu społeczeństwu i demonstracją europejskiej solidarności. Niewątpliwie była to jedna z najtrudniejszych wizyt zagranicznych Angeli Merkel w jej dotychczasowej karierze politycznej.

14.10.2012 Pod adresem federalnej minister edukacji i badań naukowych Annette Schavan wysunięto oskarżenia, jakoby jej praca doktorska nosiła znamiona plagiatu. Według anonimowego serwisu internetowego, który przyczynił się między innymi do wytropienia plagiatu ministra Karla-Teodora zu Guttenberga, na 60 stronach z liczącej ponad 350 stron rozprawy doktorskiej pani minister, można rozpoznać obcy styl, który jednoznacznie wskazuje na plagiat. Informacje te zostały przekazane do władz Uniwersytetu Heinricha Heinego w Düsseldorfie, który zajął się szczegółowym badaniem obronionej w 1980 pracy pod tytułem „Człowiek i sumienie – studium na temat przesłanek, konieczności i wymagań kształtowania sumienia w dzisiejszych czasach”. Sama minister Annette Schavan odrzuca oskarżenia i sama poprosiła wydział filozoficzny uniwersytetu w Düsseldorfie o zbadanie tej sprawy.

Wspomniana już strona internetowa zajmująca się tropieniem plagiatów rozpraw naukowych polityków, wzywa panią minister do ustąpienia. Warto zauważyć, że na skutek analogicznych zarzutów, ze stanowiska ustąpił minister Karl-Teodor zu Guttenberg, a euro poseł Silvana Koch-Mehrin zrzekła się większości swoich funkcji politycznych.

Kalendarium

19.10.2012 Niemiecka prasa komentuje pierwszą poważną utarczkę słowną pomiędzy urzędującą kanclerz, Angelą Merkel, a desygnowanym na kandydata na to stanowisko politykiem SPD, Peerem Steinbrückem. Komentatorzy podkreślają, że po wypowiedziach lidera SPD nie widać jeszcze jakiegokolwiek strategii działań wobec Angeli Merkel – krytykował jedynie Angelę Merkel za zbyt długie tolerowanie eurosceptyków w tonie koalicji CDU/CSU-FDP oraz niezdecydowanie co do przekazania wcześniej większych kompetencji Unii Europejskiej wobec rodzącego się kryzysu. Zdaniem Steinbrücka, odpowiednio szybka reakcja Merkel oraz podjęcie wcześniej odważnych decyzji, mogłoby uchronić niemieckie i europejskie rynki finansowe. Rhein-Zeitung podkreśla natomiast styl krytyki lidera SPD: „Steinbrück pokusił się o szpagat: chciał zachowywać się po kanclersku, niczym mąż stanu, ale również konkretnie i rzeczowo wytknąć deficyty merklowskiej polityki europejskiej. To mu się całkiem nieźle udało”. Tymczasem Nürnberger Nachrichten, nawiązując do niedawnej decyzji SPD o desygnowaniu Steinbrücka na kandydata na kanclerza, potwierdza jej słuszność – „Jeżeli któryś z socjaldemokratów potrafi retorycznie i merytorycznie pokonać rządzącą od siedmiu lat Angelę Merkel, to tylko Peer Steinbrück. Bardzo ostro argumentuje i przede wszystkim świetnie sobie radzi na obecnie najważniejszym polu polityki, jakim jest kryzys finansowy i walutowy”.

21.10.2012 Jeden z liderów SPD, Sigmar Gabriel zapowiedział, że w razie zwycięstwa jego partii w przyszłorocznych wyborach, prawdopodobne będzie „zawieszenie uchwalonego już podniesienia wieku emerytalnego w Niemczech.” Zdaniem socjaldemokratycznego polityka, wobec zapotrzebowania na nowych, dobrze wykształconych specjalistów, pracownicy po ukończeniu 60 roku życia, będący mniej skłonni do doszkalania i przekwalifikowania się, będą automatycznie wypadać z rynku pracy – a ich miejsce zastępować będą młodszy pracownicy. Zdaniem Gabriela sytuacja taka doprowadzić może do daleko idącej niesprawiedliwości społecznej i może stać się przyczyną nowego międzypokoleniowego sporu. Zupełnie inne stanowisko prezentuje kandydat na kanclerza, Peer Steinbrück – zapowiedział on swoje pełne poparcie dla podwyższenia wieku emerytalnego do 67 roku życia. Przypomnijmy, że zmiana wieku emerytalnego jest wynikiem porozumienia będących wówczas w koalicji partii CDU/CSU i SPD, co po dzień dzisiejszy stanowi przedmiot sporu wewnątrz partii socjaldemokratów.

23.10.2012 Rosja jest oburzona na Andreasa Schockenhoff z CDU, pełnomocnika rządu RFN ds. stosunków z Rosją. Zdaniem Moskwy wypowiedzi niemieckiego polityka krytykujące wyrok rosyjskiego sądu w sprawie członkiń punkowej grupy „Pussy Riot” w pełni dyskredytują rosyjski aparat państwowy, świadcząc tym samym o niezrozumieniu rosyjskiego stanowiska w tej sprawie. Zdaniem rosyjskiego MSZ, ta oszczer-

Kalendarium

cza wypowiedź sprawia, że Schockenhoff nie jest już postrzegany jako wiarygodny partner. Rzecznik rosyjskiego MSZ podkreślił, że Rosja „nie traktuje już Schockenhoffa jako oficjalnego przedstawiciela rządu RFN, który miałby prawo wypowiadać się w imieniu rządu RFN w sprawie stosunków niemiecko-rosyjskich. Schockenhoff nie musi martwić się o losy Rosji”.

Strona niemiecka w pełni popiera natomiast Andreasa Schockenhoffa zauważając, że jego wypowiedź nie miała charakteru oszczerczego, a stanowiła jedynie wyrażenie opinii na temat sprawy, którą zajmują się media w całej Europie.

Sam Schockenhoff, pełniący funkcję pełnomocnika do spraw kontaktów z Rosją od 2006 roku, odrzuca zarzuty rosyjskiego MSZ twierdząc, że są one bezpodstawne. Ekspertci zauważają, że to kolejny – zdawałoby się drobny incydent w rosyjsko-niemieckich stosunkach, który wpływa na ogólne pogorszenie bilateralnych relacji Berlin-Moskwa.

26.10.2012 W Niemczech na nowo rozgorzała dyskusja o wolność mediów po tym, jak rzecznik bawarskiego CSU, Hans Michael Strepp, chcąc zapobiec emisji reportażu z relacją ze zjazdu bawarskich socjaldemokratów, zadzwonił do redakcji serwisu informacyjnego „heute” w ZDF. Fakt ten potwierdzany jest zarówno przez partię CSU, jak i telewizję ZDF. Rozbieżności dotyczą jednak tonu rozmowy i słów, lub ewentualnych gróźb, które wypowiedziane zostały przez polityka CSU. Sam Hans Michael Strepp po ujawnieniu całej sprawy zrezygnował z pełnionej funkcji. Sytuacją zajęli się już niemiecki związek dziennikarzy, a CSU obiecało całą sprawę wyjaśnić. Analogiczna sytuacja zaistniała na początku 2012 roku, kiedy ówczesny prezydent Christian Wulff próbował w podobny sposób wstrzymać publikację krytykującego go artykułu w dzienniku „Bild”. Sytuacja ta przypieczętowała koniec jego kariery politycznej.

26.10.2012 Przy okazji odstonięcia pomnika Sinti i Romów pomordowanych w czasie II wojny światowej przez hitlerowców, minister Władysław Bartoszewski odpowiedzialny w polskim rządzie za dialog międzynarodowy zaapelował, aby w Berlinie stanął pomnik polskich ofiar hitlerowskich Niemiec. Zdaniem Bartoszewskiego, Polacy zasługują na upamiętnienie brutalnego terroru w postaci pomnika w Berlinie – mieście, gdzie podejmowane były najważniejsze decyzje nazistowskiego reżimu. Zdaniem ekspertów powstanie pomnika poświęconego polskim ofiarom jest jednak mało prawdopodobne – sugerowane jest natomiast inne rozwiązanie, aby poświęcić Polsce i polskim ofiarom oddzielną wystawę w muzeum „Topografii Terroru”, które zajmuje się upamiętnieniem hitlerowskich zbrodni.

Biuletyn Niemiecki

- ◆ analizuje wybrane procesy polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe mające istotny wpływ na zmiany w Niemczech
- ◆ dostarcza rzetelnych analiz polskojęzycznym czytelnikom sporządzonych przez młodsze pokolenie analityków i ekspertów
- ◆ zaprasza do dyskusji na tematy związane z Niemcami, Polską i stosunkami polsko-niemieckimi w Europie
- ◆ kierowany jest do osób zainteresowanych sprawami niemieckimi i relacjami polsko-niemieckimi na różnych płaszczyznach zawodowych i osobistych (dziennikarze, eksperci, urzędnicy administracji centralnej i lokalnej, dyplomaci, studenci itd.)
- ◆ udostępniany jest raz w miesiącu i rozsyłany drogą elektroniczną w formie PDF
- ◆ wydawany jest przez Centrum Stosunków Międzynarodowych i Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej

Centrum Stosunków Międzynarodowych (CSM)

jest fundacją – niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym, zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi dla Polski problemami polityki międzynarodowej. W tym celu CSM prowadzi projekty badawcze, organizuje liczne konferencje i seminaria, przygotowuje raporty i analizy, publikuje artykuły i książki.

www.csm.org.pl

Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (FWPN)

od 1991 roku udostępnia środki na projekty, a tym samym umożliwia zarówno polskim, jak i niemieckim partnerom realizację wspólnych przedsięwzięć. Priorytetowymi celami FWPN są projekty partnerskie realizowane na płaszczyźnie samorządowej i zacieśnienie współpracy naukowej. Poza tym fundacja zajmuje się współpracą kulturalną i wszelkimi aspektami wymiany informacji służącej pogłębieniu stanu wiedzy i jakości doniesień medialnych na temat kraju sąsiada.

www.fwpn.org.pl

Redakcja: dr Waldemar Czachur, Paul-Richard Gromnitz

ISSN: 2081-5220

Kontakt: dr Waldemar Czachur
Centrum Stosunków Międzynarodowych
ul. Emilii Plater 25
00-688 Warszawa
e-mail: czachur@csm.org.pl

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

Centrum Stosunków Międzynarodowych
ul. Emilii Plater 25
00-688 Warszawa

© Centrum Stosunków Międzynarodowych,
Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej

Opinie wyrażane w Biuletynie Niemieckim są osobistym stanowiskiem autora danej analizy.

FUNDACJA WSPÓŁPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Wszelkie prawa zastrzeżone